

გეოგრაფიის საუნივერსიტეტო განათლების თავისებურებანი,
ტენდენციები და გამოწვევები

პროფესორი **ნოდარ ელიზბარაშვილი**

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
რეგიონული გეოგრაფიის და ლანდშაფტური დაგეგმარების კათედრის გამგე,
თსუ ინტერდისციპლინური სამეცნიერო ჟურნალის
„საქართველოს გეოგრაფიის“ მთავარი რედაქტორი
nodar.elizbarashvili@tsu.ge

ანოტაცია

საქართველოში გეოგრაფიის საუნივერსიტეტო განათლება **ახალი გამოწვევების წინაშე** დგას. მათი გარკვეული ნაწილი უკავშირდება როგორც არსებულ ვითარებას, ისე წარსულის გადმონათესა და ტრადიციებს. საერთაშორისო გამოცდილებისა და ქვეყნის მდგრადი განვითარების ინტერესების გათვალისწინებლად გეოგრაფიული მეცნიერება, შესაძლოა, „თამაშვარე“ მდგომარეობაში აღმოჩნდეს და მისი გამოყენების სფერო სასკოლო განათლებით შემოიფარგლოს.

ვითარება, უპირველეს ყოვლისა, საუნივერსიტეტო გეოგრაფიული განათლების მოდერნიზაციით უნდა გამოსწორდეს, რაც, თავის მხრივ, **სტიმულს მისცემს** სამეცნიერო და პრაქტიკული ინტერესების გაღვივებას. ამისათვის აუცილებელია გეოგრაფიის საუნივერსიტეტო სწავლების საერთაშორისო გამოცდილებისა და ტენდენციების გათვალისწინება. ეს ეხება სწავლების სამივე საფეხურს: ბაკალავრიატს, მაგისტრატურას და დოქტორანტურას.

სტატიაში განხილულია მსოფლიოს არაერთ განვითარებულ ქვეყანაში (აშშ, დიდი ბრიტანეთი, გერმანია, საფრანგეთი, ბელგია, შვედეთი, იაპონია, ნიდერლანდები და სხვ.) გეოგრაფიის საუნივერსიტეტო სწავლების თავისებურებანი, მისი განვითარების **მიმართულებები და ტენდენციები**. კვლევის შედეგები 2018 წელს მოხსენდა თსუ საფაკულტეტო კონფერენციას, თუმცა მას შემდეგ დღემდე გეოგრაფიის საუნივერსიტეტო სწავლებაში პრაქტიკულად არაფერი შეცვლილა.

PECULIARITIES OF UNIVERSITY EDUCATION IN GEOGRAPHY, TRENDS
AND CHALLENGES

Professor, DSc. **Nodar Elizbarashvili**

Iv. Javakhishvili Tbilisi State University,

Head of the Department of Regional Geography and Landscape Planning,

Editor-in-Chief of TSU Interdisciplinary Scientific Journal "Geography of Georgia"

nodar.elizbarashvili@tsu.ge

ANNOTATION

Geography university education in Georgia is facing new challenges. Some of them are related to the current situation, as well as to the relics and traditions of the past. If international experience and the interests of the country's sustainable development are not taken into account, geographical science may be "out of the game" and its scope of application may be limited to school education.

Correction of the situation should be carried out, first of all, by modernization of university geographical education, which in turn will give impetus to the stimulation of scientific and practical interests. For this, it

is necessary to take into account the international experience and trends in the teaching of geography at the university. This applies to all three levels of education: undergraduate, master and doctoral.

The article discusses the peculiarities of university teaching of geography, directions and trends of its development in many developed countries of the world (USA, Great Britain, Germany, France, Belgium, Sweden, Japan, Netherlands, etc.). The results of the study were reported at the TSU Faculty Conference in 2018, although virtually nothing has changed in the university teaching of geography since then.

შესავალი

საქართველოში გეოგრაფიის საუნივერსიტეტო განათლება **ახალი გამოწვევების წინაშე** დგას. მათი გარკვეული ნაწილი უკავშირდება როგორც არსებულ ვითარებას, ისე წარსულის გადმონაშთებსა და ტრადიციებს. საერთაშორისო გამოცდილებისა და ქვეყნის მდგრადი განვითარების ინტერესების გათვალისწინებლად გეოგრაფიული მეცნიერება, შესაძლოა, “თამაშარე” მდგომარეობაში აღმოჩნდეს და მისი გამოყენების სფერო სასკოლო განათლებით შემოიფარგლოს.

ვითარება, უპირველეს ყოვლისა, საუნივერსიტეტო გეოგრაფიული განათლების მოდერნიზაციით უნდა გამოსწორდეს, რაც, თავის მხრივ, **სტიმულს მისცემს** სამეცნიერო და პრაქტიკული ინტერესების გაღვივებას. ამისათვის გასათვალისწინებელია გეოგრაფიის საუნივერსიტეტო სწავლების საერთაშორისო გამოცდილება და ტენდენციები. ეს ეხება სწავლების სამივე საფეხურს: ბაკალავრიატს, მაგისტრატურას და დოქტორანტურას.

მსოფლიოში საუნივერსიტეტო განათლების ზოგადი თავისებურებანი რამდენიმე ჯგუფად შეიძლება განვიხილოთ. **პირველი ჯგუფი** უკავშირდება გეოგრაფიის სწავლების ისტორიას. მისი ანალიზი გვიჩვენებს, რომ გასული საუკუნის 90-იანი წლებიდან ყველა განვითარებულ ქვეყანაში იწყება საუნივერსიტეტო გეოგრაფიული განათლების განახლების და გააქტიურების პროცესი, უმეტესწილად - ორიენტირება ბაზრის მოთხოვნებზე. თვისობრივად ახალ დონეზე ადის სტუდენტისა და პედაგოგის ტანდემი, იზრდება სახელმწიფო ფინანსირება (გერმანია), ყოველწლიურად ტარდება სტუდენტთა გამოკითხვა და მათი ინტერესების შესწავლა, იქმნება სტუდენტური კომისიები (ბელგია), სასწავლო თემატიკას განსაზღვრავს პროფესორი და მასთან დაკავშირებული აკადემიური პერსონალი, გეოგრაფიას უკავშირდება პატრიოტული აღზრდის და თანამედროვე მსოფლიოს აღქმის საფუძვლები (საფრანგეთი), თეორიული და პრაქტიკული სწავლება ხორციელდება სქემით: კათედრა - ლაბორატორია - სამუშაო ჯგუფი (პედაგოგი, სტუდენტი).

მეორე ჯგუფი უკავშირდება სწავლების ძირითად მიმართულებებს. მსოფლიოს წამყვან უნივერსიტეტებში გეოგრაფია თითქმის თანაბარი მოცულობით იყოფა რამდენიმე ძირითად მიმართულებად. ესენია: ფიზიკური გეოგრაფია, საზოგადოებრივი გეოგრაფია, სოციალური (საზოგადოებრივი) გეოგრაფია, ინტეგრაციული გეოგრაფია, გეოინფორმაციული ტექნოლოგიები და რეგიონული გეოგრაფია (ქვეყანათმცოდნეობა). მათი სწავლება ხორციელდება სხვადასხვა ფაკულტეტზე, რაც გეოგრაფიის განვითარების ტენდენციებითაა ნაკარნახევი. ძირითადად, ამგვარია დედამიწის და გარემოს შემსწავლელი (აშშ, ბელგია, გერმანია), გეოგრაფიული, რეგიონული დაგეგმარების (დიდი ბრიტანეთი, გერმანია) და ეკოლოგიის (ბელგია) ფაკულტეტები. თუმცა გერმანულენოვან უნივერსიტეტებში გეოგრაფია, ძირითადად, დედამიწის შემსწავლელ ფაკულტეტებზე ისწავლება, ხოლო ინგლისურენოვანში - გარემოს შემსწავლელ მეცნიერებათა ფაკულტეტებზე.

მესამე ჯგუფი უკავშირდება საუნივერსიტეტო სწავლების ტენდენციებს. იგი შეიძლება რამდენიმე ნაწილად დავყოთ: 1. *ანალიტიკური* - პრობლემური, მიზეზ-შედეგობრივი და კომპლექსური ანალიზი, 2. *შეფასებითი* - გარემოს ფუნქციონალური და ესთეტიკური შეფასება, კონფლიქტების და რისკების შეფასება, 3. *ტექნოლოგიური* - გისტექნოლოგიები და ინსტრუმენტები, 4. *დარგობრივი* - გეოგრაფიული მეცნიერების ეკოლოგიზაცია, სოციოლოგიზაცია,

ჰუმანიზაცია; 5. *ინტეგრაციული* - გეოგრაფიული ეკოლოგია, რეგიონული (ლანდშაფტური, სივრცითი) დაგეგმარება, პერცეფციული გეოგრაფია, ადამიანის ეკოლოგია (სამედიცინო გეოგრაფია), ლანდშაფტის ეკოლოგია, მდგრადი განვითარების გეოგრაფია, ისტორიული გეოგრაფია, სამხედრო გეოგრაფია, რეკრეაციული გეოგრაფია და სხვ.

ამრიგად, მსოფლიო საუნივერსიტეტო განათლების მიზნები და ტენდენციები მკაფიოდ წარმოაჩენს მეცნიერების თანამედროვე დანიშნულებას - გეოინფორმაციული ტექნოლოგიების გამოყენებით შეუდგეს სივრცულ-დროითი მოვლენების, პროცესების და პრობლემების მიზეზ-შედეგობრივ, შეფასებით და ინტეგრაციულ კვლევას.

მსოფლიოს რამდენიმე ქვეყნის (აშშ, დიდი ბრიტანეთი, გერმანია, საფრანგეთი) მაგალითზე განვიხილოთ სწავლების საფეხურები ძირითადი მიმართულებების, სწავლების ორგანიზებისა და სასწავლო პრაქტიკის თვალსაზრისით.

კვლევის მეთოდები

ჩვენ მიერ გაანალიზებულია მსოფლიოს არაერთ განვითარებულ ქვეყანაში (აშშ, დიდი ბრიტანეთი, გერმანია, საფრანგეთი, ბელგია, შვედეთი, იაპონია, ნიდერლანდები და სხვ.) გეოგრაფიის საუნივერსიტეტო სწავლების თავისებურებანი, მისი განვითარების **მიმართულებები და ტენდენციები**. ძირითადად, გამოყენებულ იქნა სამეცნიერო ლიტერატურა და ინტენერესურსები, შედარებითი ანალიზის და ინფორმაციის სისტემატიზაციის (კლასიფიკაციის) მეთოდები.

კვლევის შედეგები 2018 წელს მოხსენდა თსუ საფაკულტეტო კონფერენციას, თუმცა მას შემდეგ დღემდე გეოგრაფიის საუნივერსიტეტო სწავლებაში პრაქტიკულად არაფერი შეცვლილა.

შედეგები

1. ბაკალავრიატი

1.1. ამერიკის შეერთებულ შტატებში ბაკალავრიატის საფეხურზე გეოგრაფია რამდენიმე მიმართულებით ისწავლება. ესენია: ეკონომიკური და სოციალური გეოგრაფია, საბუნებისმეტყველო გეოგრაფია (მათ შორის - სამედიცინო), კარტოგრაფია, ზოგადი და რეგიონული გეოგრაფია, ინტეგრაციული გეოგრაფია, სივრცითი ორგანიზაცია, კულტურული ლანდშაფტი. ძირითადად, ყურადღება მახვილდება კვლევითი უნარების განვითარებაზე, სწავლების პროცესში სტუდენტები ლექტორს ყოველწლიურად აფასებენ, ბაკალავრიატის კურსი მთავრდება საბაკალავრო ნაშრომით. სწავლების პროცესში ყოველწლიურად ტარდება სასწავლო ექსკურსიები და პრაქტიკები, სტაჟირება სხვადასხვა კომპანიებში (მინიმუმ - 3-4 კვირის განმავლობაში).

1.2. დიდ ბრიტანეთში ბაკალავრიატის საფეხურზე გეოგრაფიის საუნივერსიტეტო სწავლება მიმდინარეობს შემდეგი მიმართულებებით: ფიზიკური, სოციალური, ინტეგრაციული, ეკოლოგიური, ეკონომიკური გეოგრაფია და გეოგრაფიის კვლევის მეთოდები. ყოველწლიურად იწერება საკურსო ნაშრომი ან ესე (ძირითადად, იწყება მე-2 კურსიდან, შეიძლება - პუბლიკაცია), საბაკალავრო ნაშრომი ეფუძნება საველე კვლევის მასალებს ან ლაბორატორიებში ჩატარებულ კვლევებს, საბაკალავრო ნაშრომი ფასდება ანონიმურად, სტუდენტი მოდულს ირჩევს მე-3 ან მე-4 სემესტრიდან, ხორციელდება ლექტორის ყოველწლიური ანონიმური შეფასება. ექსკურსიები და საველე პრაქტიკები ტარდება პირველივე კურსიდან შემდეგი ინტენსივობით: პირველი კურსი - რამდენიმე დღე, მე-2 კურსი - 2-3 კვირა, მესამე კურსი 3-4 კვირა. ყველა პრაქტიკა სრულდება შესაბამისი ანგარიშით. საწარმოო პრაქტიკა კერძო დამსაქმებელთან იწყება მე-2 კურსიდან და ტარდება ადგილობრივი თვითმმართველობის, კერძო და სახელმწიფო უწყებების დახმარებით და მათთან თანამშრომლობის საფუძველზე.

1.3. გერმანიაში ბაკალავრიატის საფეხურზე გეოგრაფიის საუნივერსიტეტო სწავლება მიმდინარეობს შემდეგი მიმართულებებით: ეკონომიკური და სოციალური გეოგრაფია

(კულტურული გეოგრაფია), საბუნებისმეტყველო გეოგრაფია, რეგიონული გეოგრაფია, ლანდშაფტური დაგეგმარება (ინტეგრაციული გეოგრაფია), ლანდშაფტური ეკოლოგია, გეოგრაფიული ეკოლოგია, ურბანისტიკა და რეგიონული განვითარება, პედაგოგიკა, დამატებითი მიმართულება და საგნები (სამართალი, სოციოლოგია, ეკონომიკა, უცხო ენები). ქვეყნის უნივერსიტეტებში პირველ კურსზე, ძირითადად, თეორიული საგნები იკითხება, მეორე კურსიდან სტუდენტი ირჩევს სპეციალობას, ასევე, აუცილებელია წინასწარ შერჩეული ხელმძღვანელი და ყოველწლიურად ესეს ან პროექტის დაწერა (ფოკუსირებული რომელიმე კომპანიის მოთხოვნებზე), კონტაქტი დამსაქმებელ ორგანიზაციებთან (საკონსულტაციო კომპანიები, ეკოლოგიური ექსპერტიზა, გის, მარკეტინგი, სარეკლამო, გამომცემლობები, ტურიზმი, საფინანსო სექტორი, განათლება, პოლიტიკა, ეკონომიკა, მედია). განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა პრაქტიკას, ყოველწლიურად იმართება სტაჟირება სხვა უნივერსიტეტებში (1 სემესტრი), საწარმოო პრაქტიკა (კომპანიებში, 1 – 1.5 თვე) და საველე ექსკურსიები (რამდენიმე დღე, წელიწადში 2-3-ჯერ).

1.4. საფრანგეთში ბაკალავრიატის საფეხურზე გეოგრაფიის საუნივერსიტეტო სწავლება მიმდინარეობს შემდეგი მიმართულებებით: სივრცითი მოწყობა, საბუნებისმეტყველო გეოგრაფია, საზოგადოებრივი გეოგრაფია, სწავლების მეთოდოლოგია, დამატებითი უნარები (უცხო ენა, გისტექნოლოგიები, ჰუმანიტარული მეცნიერებები და სხვ.). განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა დისციპლინათშორის კვლევებს და სემინარებს (უკავია სასწავლო კურსის 2/3). აქ სპეციალიზაციის სავალდებულო დისციპლინები შეადგენს პროგრამის 100%. ექსკურსიები და პრაქტიკები იმართება ყოველწლიურად (პრაქტიკები იწყება მე-2 კურსიდან). საბაკალავრო პროგრამა მთავრდება საბაკალავრო ნაშრომის დაცვით.

დასკვნა

განხილული ქვეყნების უნივერსიტეტებში ბაკალავრიატის საფეხურზე იკვეთება ქართული უნივერსიტეტებისთვის უცხო სპეციფიკა, რაც, ჩვენი აზრით, მოითხოვს შესაბამის ევოლუციას. ამგვარია: სტუდენტის მიერ ლექტორის და სასწავლო პროცესის ყოველწლიური ანონიმური შეფასება; საბაკალავრო ნაშრომის აუცილებლობა, საკურსო ნაშრომი ან ესეები (ყოველწლიურად), მუშაობა იწყება მე-2 კურსიდან, გამოყენებითი კვლევის უნარების განვითარება, მოდულების არჩევა მე-3-4 სემესტრიდან, წინასწარ შერჩეული ხელმძღვანელი - მე-2 კურსიდან, სპეციალიზაცია მე-2 კურსიდან, დასაქმების ორგანიზაციებთან (საკონსულტაციო კომპანიები, ეკოლოგიური ექსპერტიზა, გის, მარკეტინგი, სარეკლამო, გამომცემლობები, ტურიზმი, საფინანსო სექტორი, განათლება, პოლიტიკა, ეკონომიკა, მედია) თანამშრომლობა. მათვე მიეკუთვნება განსაკუთრებით აქტუალური და აუცილებელი ქმედებები: ყოველწლიური ექსკურსიები და პრაქტიკები; საველე ექსკურსიები (წელიწადში 2-3-ჯერ) და საველე პრაქტიკები (პირველი კურსი - რამდენიმე დღე, მე-2 კურსი 2-3 კვირა, მესამე კურსი 3-4 კვირა), პრაქტიკები სხვა უმაღლეს სასწავლებლებში (ადგილის მიხედვით) და შესაბამისი ანგარიში ყოველწლიურად, დამამთავრებელ კურსზე - აუცილებელი საწარმოო პრაქტიკები (1-1.5 თვე). ბაკალავრიატის დონეზე ისწავლება პედაგოგიკა (გეოგრაფიის სწავლება), რაც ბაკალავრიატის კურსდამთავრებულებს საშუალო სკოლაში მუშაობის დაწყების საშუალებას აძლევს. შეიძლება ისიც ითქვას, რომ ბაკალავრიატში სწავლების გერმანული მოდელი თითქმის იმეორებს საბჭოთა პერიოდის მოდელს (ან პირიქით - საბჭოთა მოდელი აგებული იყო გერმანულ მიდგომებზე).

2. მაგისტრატურა

2.1. ამერიკის შეერთებულ შტატებში მაგისტრატურის საფეხურზე მიღების წინაპირობაა ბაკალავრიატის ქულები (გამოცდის გარეშე) და გასაუბრება. ამ საფეხურზე გეოგრაფიის საუნივერსიტეტო სწავლება რამდენიმე მიმართულებით ხორციელდება. ესენია: 1. ბუნებათსარგებლობა, 2. რეგიონული გეოგრაფია, 3. სივრცითი კვლევა, 4. გლობალური პრობლემების

კვლევა, 5. ინტეგრაციული გეოგრაფია. ამავე დროს, ხორციელდება სამაგისტრო ნაშრომის პერიოდული წარდგენა სემინარებსა და კონფერენციებზე, სამაგისტრო ნაშრომი სრულდება წინასაღიპლომო პრაქტიკის საფუძველზე, რაც მისი ხარისხის წინაპირობაა.

2.2. დიდ ბრიტანეთში მაგისტრატურის საფეხურზე მიღების წინაპირობაა ბაკალავრიატის ქულები (გამოცდის გარეშე). ამ საფეხურზე გეოგრაფიის საუნივერსიტეტო სწავლება რამდენიმე მიმართულებით (3-4) ხორციელდება. სპეციალური სალექციო კურსის სახით განიხილება დარგის აქტუალური თემატიკა. ხორციელდება სამაგისტრო ნაშრომის პერიოდული წარდგენა სემინარებსა და კონფერენციებზე, სემინარებზე ყურადღება მახვილდება დამოუკიდებელ სამუშაოზე, სამაგისტრო ნაშრომის მომზადება ითვალისწინებს მუდმივ კონტაქტს ხელმძღვანელთან (წინასწარ იგეგმება მინიმუმ 10 შეხვედრა). სამაგისტრო ნაშრომის მოსამზადებლად აუცილებელია საველე (წინასაღიპლომო) პრაქტიკა ხელმძღვანელთან ერთად.

3. გერმანიაში მაგისტრატურის საფეხურზე მიღების წინაპირობაა ბაკალავრიატის ქულები (გამოცდის გარეშე) და გასაუბრება. გეოგრაფიის საუნივერსიტეტო სწავლება რამდენიმე მიმართულებით ხორციელდება. ესენია: 1. ტრადიციული საბაკალავრო მიმართულებები, 2. ბუნებრივი რესურსების გამოყენება და მართვა, 3. გლობალური პროცესები და ცვლილებები, 4. ტერიტორიული დაგეგმარება; 5. ტურიზმი და რეგიონული განვითარება, 6. ინოვაციების გეოგრაფია, 7. გეოეკოლოგია. სტუდენტები პრაქტიკას გადიან შესაძლო დასაქმების შესაძლო სფეროების (ბიზნესი, პოლიტიკა, ექსპერტიზა, გარემოს დაცვა და ცული ტერიტორიები, სახელმწიფო მართვა, საერთაშორისო ორგანიზაციები და სხვ.) მიხედვით. ყოველ სტუდენტს ჰყავს წინასწარ შერჩეული ხელმძღვანელი, რომელთან ერთადაც გადის წინასაღიპლომო პრაქტიკას.

4. საფრანგეთში მაგისტრატურის საფეხურზე მიღების წინაპირობაა ბაკალავრიატის ქულები (გამოცდის გარეშე) და გასაუბრება. ამ საფეხურზე გეოგრაფიის საუნივერსიტეტო სწავლება რამდენიმე მიმართულებით ხორციელდება. ესენია: 1. ინდივიდუალური პროგრამები (სტუდენტის ინტერესების გათვალისწინებით), 2. სპეციალური პროგრამები - კვლევითი, პროფესიული, დარგობრივი (ქალაქების, მთების, გეოგრაფიული პედაგოგიკა, სანაპირო ზოლის გეოგრაფია, რეგიონების გეოგრაფია და სხვ.). საფრანგეთში პოპულარულია დისციპლინათშორისი და დარგთშორისი მაგისტრატურა, ინტერდისციპლინური სწავლება (საზოგადოება, გარემო, მემკვიდრეობა, დაგეგმარება, შეფასება და სხვ.) ფართო განათლების მიზნით (რაც ზრდის დასაქმების შანსს). სამაგისტრო ნაშრომი მზადდება ხელმძღვანელთან რაიმე პროექტის ან სტაჟირების ფარგლებში.

დასკვნა

მსოფლიოს ნამყვან ქვეყნებში გეოგრაფიის სამაგისტრო სწავლება ქართული საუნივერსიტეტო სწავლებისგან განსხვავდება შემდეგი მიმართულებით: ხორციელდება სამაგისტრო ნაშრომის პერიოდული წარდგენა სემინარებსა და კონფერენციებზე, ძირითადად, ყურადღება მახვილდება დამოუკიდებელ სამუშაოზე; ნაშრომი მზადდება პროექტის ან სტაჟირების ფარგლებში. სტუდენტთა მიღების წინაპირობა ბაკალავრიატის ქულები (გამოცდის გარეშე) და გასაუბრებაა (რითაც ხაზი ესმება საბაკალავრო პროგრამის, აგრეთვე - აკადემიური პერსონალის და სტუდენტის ურთიერთდამოკიდებულებას).

დოქტორანტურა

1. ამერიკის შეერთებულ შტატებში დოქტორანტურის საფეხურზე გეოგრაფიის საუნივერსიტეტო სწავლება ითვალისწინებს სპეციფიკური ცოდნის და უნარ-ჩვევების განვითარებას. ცოდნის მიღება უკავშირდება გეოგრაფიის თეორიას და მეთოდოლოგიას, თანამედროვე კონცეფციებს და აქტუალურ თემატიკას; უნარ-ჩვევების განვითარება უკავშირდება - ანალიტიკური აზროვნების, ინიცირების, პედაგოგიურ, საველე კვლევის, გენდერული მუშაობის,

გამოყენებითი კვლევების უნარის განვითარებას. აღსანიშნავია, რომ სადისერტაციო ნაშრომს უნდა შეჰქონდეს მნიშვნელოვანი წვლილი მეცნიერებისა და პრაქტიკის განვითარებაში.

2. დიდ ბრიტანეთში დოქტორანტურის საფეხურზე გეოგრაფიის საუნივერსიტეტო სწავლება შეესაბამება დარგის მოთხოვნებს, ძირითადად, ისწავლება თანამედროვე კონცეფციები და აქტუალური თემატიკა, ყურადღება მახვილდება ინტერდისციპლინური მიდგომის მნიშვნელობაზე. კათედრა/დეპარტამენტი ადგენს და აახლებს აქტუალური თემატიკის ჩამონათვალს. აქ დოქტორანტურაში სწავლება 3 წლიანი - დასწრებული და 5 წლიანი - დაუსწრებელი ფორმით ხორციელდება. იმასაც ითხოვენ, რომ სადისერტაციო ნაშრომმა არსებითი წვლილი შეიტანოს მეცნიერების თეორიასა და პრაქტიკაში. დისერტაციასთან დაკავშირებული სამუშაო აისახება ყოველწლიურ მოხსენებებსა და შრომებში.

3. გერმანიაში დოქტორანტურის საფეხურზე გეოგრაფიის საუნივერსიტეტო სწავლება ითვალისწინებს ინტერდისციპლინურ, ძირითადად, სამართლის, ეკოლოგიის, ეკონომიკის, სოციალურ მიმართულებებს. ისწავლება აქტუალური საკითხები და ყურადღება ექცევა სივრცითი და მიზეზ-შედეგობრივი აზროვნების უნარ-ჩვევების განვითარებას. სწავლების პროცესს ახლავს ხშირი პრეზენტაციები, ჩატარებული სამუშაოს ეტაპობრივი განხილვა.

4. საფრანგეთში დოქტორანტურის საფეხურზე გეოგრაფიის საუნივერსიტეტო სწავლება ითვალისწინებს ცოდნის მიღებას ინტერდისციპლინური გეოგრაფიის და გეოგრაფიული ეკოლოგიის ისეთი მიმართულებებით, როგორებიცაა სისტემები: სივრცე - საზოგადოება - ტერიტორიული მოწყობა; სივრცე - კულტურა - საზოგადოება; გარემო - კულტურა - წარსული და თანამედროვეობა (ისტორიულ-გეოგრაფიული ჭრილი), გარემოს დაცვა და ბიოგეოგრაფია. სადისერტაციო თემები, ძირითადად, მუშავდება ლაბორატორიებში. დოქტორანტები თვითონ ირჩევენ ხელმძღვანელს, ხოლო თემები მუშავდება კათედრის თემატიკის მიხედვით. საფრანგეთში სადოქტორო პროგრამა მუდმივად იცვლება და უპასუხებს საზოგადოების (სახელმწიფოს, ბიზნესის, ტერიტორიული დეველპმენტის) მოთხოვნებს. საფრანგეთში სადოქტორო პროგრამაზე სწავლა გრძელდება 4 (სტიპენდიით) ან 6 (პროექტის ფარგლებში) წლის განმავლობაში. დოქტორანტი ყოველ წელს 2-3-ჯერ აკეთებს მოხსენებას ჩატარებული სამუშაოს შესახებ. სადისერტაციო ნაშრომი მზადდება კონკრეტული პროექტის ფარგლებში, რაც აუცილებლად უკავშირდება როგორც თეორიულ, ისე პრაქტიკულ მიზნებს და ამოცანებს.

დასკვნა

დოქტორანტურის საფეხურზე გეოგრაფიის ქართული საუნივერსიტეტო განათლება წამყვანი ქვეყნების ანალოგიური განათლებისგან არაერთი მახასიათებლით (მოთხოვნით, მიზნით) განსხვავდება. მათ შორის, არსებითია: თეორიული და მეთოდოლოგიური ცოდნის მიღების აუცილებლობა, აქტუალური თემატიკის და თანამედროვე კონცეფციების სწავლება. უნარ-ჩვევებიდან აქცენტი დაისმის ანალიტიკურ აზროვნებაზე, ინიცირებაზე, გამოყენებით კვლევაზე და სხვ. გამოდის, რომ ამ მიმართულებით არსებითადაა გადასახედი თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სადოქტორო პროგრამა. შესაცვლელია მოთხოვნები სადისერტაციო ნაშრომისადმი. მას უნდა შეჰქონდეს მნიშვნელოვანი წვლილი მეცნიერებასა და პრაქტიკაში. სწავლების ფორმა შესაძლებელია იყოს დასწრებული და დაუსწრებელი, კათედრა მუდმივად უნდა აახლებდეს აქტუალური თემატიკის ჩამონათვალს. დოქტორანტის მიერ გაწეული სამუშაოს უნდა აისახოს ყოველწლიურ მოხსენებებსა და შრომებში, აგრეთვე -სისტემატურ პრეზენტაციებში. მნიშვნელოვანია ისიც, რომ სადოქტორო პროგრამა მუდმივად იცვლებოდეს და უპასუხებდეს საზოგადოების მოთხოვნებს.

პერსპექტივა

საინტერესო და გასათვალისწინებელია **იმ სფეროების ჩამონათვალი**, სადაც ევროპულ და ამერიკელ სტუდენტებს სთავაზობენ დასაქმებას. მათ მიეკუთვნება ისეთი პროფილის ორგანი-

იზაციები, როგორებიცაა: ეკოლოგია და გარემოს დაცვა, კარტოგრაფია და ტერიტორიული (სივრცითი) დაგეგმარება, განათლების სისტემა, ინტერნეტპორტალები, მონაცემთა ბაზების შექმნით დაკავებული ორგანიზაციები, სატრანსპორტო და ლოჯისტიკური ორგანიზაციები, საერთაშორისო და პოლიტიკური ორგანიზაციები, სამეცნიერო ექსპერტიზით დაკავებული ორგანიზაციები, საჯარო და კერძო რეესტრი, სახელმწიფო, ტერიტორიული მართვით და მეურნეობის სხვადასხვა დარგით დაკავებული ორგანიზაციები და სხვ. ცივილიზებულ მსოფლიოში გეოგრაფებზე მოთხოვნა იზრდება, რაც უკავშირდება გლობალურ და რეგიონულ გამოწვევებს, მდგრადი განვითარების პრობლემებს, სივრცე-დროითი ინფორმაციის უდიდეს მნიშვნელობას და სხვ. თუმცა ამგვარი ტენდენციები განპირობებულია საუნივერსიტეტო გეოგრაფიული განათლების მაღალი დონით, მრავალმხრივობით (ინტერდისციპლინურობით) და თანამედროვეობით.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. https://istina.msu.ru/media/publications/book/190/c34/26807898/Geography_in_universities_of_the_modern_world.pdf
2. <https://www.topuniversities.com/courses/geography/guide>
3. <https://www.ox.ac.uk/admissions/undergraduate/courses-listing/geography>
4. <https://www.mastersportal.com/study-options/268599371/geography-france.html>
5. <https://www.studyusa.com/en/field-of-study/403/geography>
6. <https://www.mygermanuniversity.com/subjects/geography>
7. <https://www.thecompleteuniversityguide.co.uk/league-tables/rankings/geography-and-environmental-science>